

ROMÁN ZOLTÁN 90 ÉVES

A közelmúltban ünnepelte 90. születésnapját *Román Zoltán*, a közgazdaság-tudomány doktora, a Magyar Közgazdasági Társaság Ipari és Vállalkozási Szakosztályának elnökségi tagja. A jeles évforduló alkalmából az ünnepelt tiszteletére *Az ipar és vállalatgazdasági kutatások alapjai és kihívásai* címmel tudományos ülést tartottak 2014. április 23-án a Magyar Tudományos Akadémia felolvasótermében. A következőkben az ülés elnöke, Bélyácz Iván köszöntőjét, valamint Botos Balázs és Kállay László előadását közöljük.

BÉLYÁ CZ IVÁN

ROMÁN ZOLTÁN SZÜLETÉS NAPJÁ RA

Megtisztelő és örömteli feladat születésnap i köszöntőt mondani. Különösen szép megbízatás ez annak, aki az ünnepben személyesen is érintettnek érzi magát. Érintett, mert az ünnepeltet mesterének tekinti, akitől sokat tanult, aki közvetve vezet te azon az úton, amelyen ma is jár.

Paolo Coelho mondja: „Az igazi mester nem az, aki az ideális útra tanít, hanem aki több utat is megmutat tanítványának, míg végül az rá talál arra az egyre, amelyik elvezeti a saját sorsához. És attól a pillanattól már nem segíthet neki, hiszen a kihívásai egyéniek.”

A kor, amelyet ünneplünk, szép és gazdag életutat hordoz magában. Ennek tartalmát – ahogy *Márai Sándor* megfogalmazta – „a nagy feszültség, az alkotás pillanatai jelentik, nem pedig a létezés kalendáriumi időszaka.”

Román Zoltán pályafutása hosszú évtizedeket ívelt át. Még mai életkorában is aktív, tudományos szervező munkát végez. A hazai ipar- és vállalatgazdasági kutatások megteremtője. Mentorságának köszönhetően neves kutatók: kandidátusok, akadémiai doktorok, akadémikusok tartoznak tanítványai közé.

Mindig higgadt, mérték tartó, megfontolt volt, ugyanakkor következetesen a tudományos progressziót képviselte. Elméleti és gyakorlati munkássága, problémamegoldó készsége méltán emelte a hazai közgazdaságtudomány és gazdálkodástudomány legnagyobb egyéniségei közé. Szerénysége, közvetlensége, a mindenhez jóhiszeműséggel közeledés képessége sok barátot és tisztelőt szerzett számára.

Hogy a vállalatról, a vállalatok gazdaságtanáról, a vállalati versenyképességről ma sokkal többet tudunk, mint fél évszázaddal ezelőtt, azt nem kis mértékben Román Zoltánnak köszönhetjük. Ő az a kutató, aki a nagy egyéniségek közül a leginkább szívén viseli a kis- és középvállalatok sorsát, fejlődési lehetőségeiket. Helyzetértékelésében, ítéletében, javaslataiban mindig lehetett bízni, ezt korrekt és hiteles egyénisége garantálta.

Illyés Gyula az idős korról írta a következőket: „Rengetegen tudnak lelkileg fiatalok maradni. A gerontológiának legsürgősebb feladata e szellemükben fiatalnak

maradtak testi működését tanulmányozni. A százötven évesek, ha csak vegetálnak, nem érdekelnek. De ők jobban, mintha marslakók érkeznének a földre. A sors talán velük akar – vagy képes még – valamit tudatni.”

“Van valami szépség abban, ahogy földünkön az évszakok változását szemlélhetjük, és valami meghitt báj abban, ahogy az életszakaszokat tiszteljük.” – mondotta *Jack Kornfeld*.

Az ember „évszakváltásai” a belső értékek gazdagodását hozzák: „Az albigensek szerint – ...a léleknek idő kell, hogy jóvá válhasson a testbe zárva. Ehhez pedig öreg kort kell megélni. [...] A modern ember nem tud az öregségnek ehhez hasonló grandiózus értelmet adni.” Idézet Illyés Gyulától.

Mi, ünneplők és tisztelők, szeretettel látjuk és tesszük mindenki számára láthatóvá az elért életkor szépségeit és értékeit, és kívánunk további munkás órákat, kívánjuk az alkotómunka örömét, tartós és gazdag együttléteket szeretteiddel, sok-sok barátot és figyelmes tanítványt. Leginkább pedig jó egészséget.

BOTOS BALÁZS

EGY ISKOLATEREMTŐ TUDÓS: ROMÁN ZOLTÁN. A VÁLLALATON BELÜLI ÖNÁLLÓ ELSZÁMOLÁSTÓL A KUTATÁS-FEJLESZTÉSIG.

Román Zoltán Budapesten született 1924-ben. A már akkor jó hírű Madách Gimnáziumban érettségizett, egyetemi tanulmányait pedig a Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészkarán kezdte meg. Először egy iparvállalatnál, 1947–1948-ban egy szervező cégnél, ezt követően pedig 1948 és 1951 között az Iparügyi, majd a Könyvüipari Minisztériumban dolgozott. Ezeknek az éveknek a tapasztalatai hívták fel figyelmét arra – s ezt később kutatóként is mindig szem előtt tartotta – hogy az elmélet és a gyakorlat sohasem szakadhat el egymástól. A következetesen felépített életpálya következő állomása a Marx Károly Közgazdasági Egyetem Ipargazdasági Tanszéke. Itt fonódott össze először Román Zoltán munkássága az ipar gazdasági vetületeivel, amely összefonódásnak köszönhetően beszélhetünk ma Magyarországon egy tudományosan megalapozott ipargazdaságtani iskoláról.

Az egzakt tények és számok iránti vonzódása és sohasem csökkenő tudásvágya további lépésekre sarkallja. Egyrészt elkezdi tanulmányait a Műszaki Egyetem gépészmérnöki karán, másrészt munkahelyet vált. A Központi Statisztikai Hivatal ipari főosztályára kerül. Az itt töltött 12 esztendő Román Zoltán élete egyik kiemelkedő szakaszának tartotta és itt került életre szóló kapcsolatba a statisztikával és a statisztikai hivatallal. Egyik megújítója az iparstatisztikai számbavételi rendszernek, részt vesz az új termelékenységmérési, -elemzési módszerek kidolgozásában és az ágazati kapcsolatok mérlegeinek készítésében. Ezek a munkák későbbi tudományos tevékenységéhez biztos szakmai alapokat adtak.

A belső késztetés a folyamatos megújulásra, a kutatói szellem örök kíváncsisága azonban egy idő után ismét továbblépésre ösztönzi. Már 1951-től jelentek meg különböző folyóiratokban tanulmányai és a statisztikai hivatalban töltött időszaka alatt külső munkatársként bekapcsolódott az MTA Közgazdaságtudományi Intéze-

tének és Ipargazdaságtani Kutatócsoportjának kutatásaiba. S amikor 1968-ban az IKCS akkori igazgatója hívja, hogy vegye át a kutatócsoport irányítását, Román Zoltán a felkérést elfogadja. Az a gazdag tudományos életpálya, amely elismertté tette Magyarországon az ipargazdaságtant, mint tudományos diszciplínát és Román Zoltánt, mint a tudományág zászlóvivőjét, ezzel a döntéssel kezdődött.

Ha röviden kellene jellemeznem Román Zoltán legfontosabb kutatói kvalitásait, akkor az igényességet, a sokoldalúságot és a folyamatos megújulásra való törekvést valamint az elmélet és a gyakorlat már említett szimbiózisát emelném ki. Az igényesség azt jelenti, hogy minden műve a hazai és a nemzetközi irodalom lelkiismeretes feldolgozásán és a tények elfogulatlan vizsgálatán alapul. Mindig a komplexitásra, az összefüggések figyelembevételére törekedett. A sokoldalúságot, az életmű gazdagságát a tények igazolják. Áttekintve azokat a kutatási témákat, amelyekkel Román Zoltán az elmúlt hatvan évben foglalkozott, igen hosszú listát kapunk. Vannak azonban olyan területek, amelyek szinte végigkísérték pályáját, s amelyekkel ma foglalkozva kutatók vagy gyakorlati szakemberek szinte biztosan hivatkoznak egyik vagy másik publikációjára. Ilyen témaköröknek tekinthetők a termelékenység, a versenyképesség, az innováció, a kisvállalatok vagy az iparpolitika.

A kiforrott kutató számára az első kiemelkedő eredményeket – a KSH-ban végzett munkája szerves folytatásaként – a termelékenység mérésével és nemzetközi összehasonlításával, a termelékenység és a gazdasági növekedés összefüggéseivel kapcsolatos kutatások hozták, hozzátevé rögtön, hogy ehhez a témához azután kutatói pályája során mindvégig hű maradt. A legfontosabb termelési tényező, a munka hatékonyságának és eredményességének kérdéseivel kapcsolódó művei alapján kapja meg 1960-ban a kandidátusi és 1977-ben a doktori címet. Ez utóbbi, a *Termelékenység és gazdasági növekedés* című kötete nemzetközi mércével mérve is enciklopédiáját adja azon közgazdasági – elméleti és módszertani – ismereteknek, amelyek a termelékenységgel, a gazdasági növekedéssel foglalkozó szakemberek számára szükségesek. S itt fogalmazta meg azon szakmai hitvallását is, amelyet mindig szem előtt tartott. Idézem: „A növekedésnek a fejlődést, a fejlődésnek a társadalmi haladást kell szolgálnia. A technikai haladást az ember, a társadalom és a természeti környezet védelme érdekében irányítani kell.”

Az *innováció* szerepét, jelentőségét már akkor hangsúlyozta, amikor a hivatalos állásfoglalásokban ez még közel sem volt elfogadott. Az innováció gazdasági növekedéssel való összefüggéseit elemző tanulmányai komoly figyelmet keltettek. A vállalati magatartás vizsgálatának fontosságára nemcsak elméleti alapon hívta fel a figyelmet, hanem a vállalati önállóságot megteremtő új gazdasági mechanizmus bevezetése után sorozatban indított empirikus vizsgálataival is. Amikor a „*small is beautiful*” szlogen nyomán a kisvállalatokkal való foglalkozás nálunk is divatba jött, Román Zoltán már számos korábbi elemzése birtokában tárta fel a vállalkozóvá válás nemzetközi és magyar útjainak különbözőségeit és fogalmazott meg ajánlásokat. A témával a későbbiekben, mint a Magyar Kisvállalati Társaság elnöke is sokat foglalkozott.

Üttörő szerepet vállalt az ipari ágazat, az iparpolitika szocialista tervgazdálkodásban és piacgazdasági körülmények közötti értelmezésének kialakításában, eljutva a makrogazdaság és a gazdaságon kívüli értékek, a társadalmi haladás szerepének értékeléséig.

Végül is abban, hogy az IKCS 1986-tól Ipar- és Vállalatgazdaság-kutató Intézetként működött tovább, jelentős szerepe volt annak, hogy Román Zoltán rangot adott a vállalati és vezetési-szervezési kérdések kutatásának.

Mindezen témákban folyó kutatásairól megszámlálhatatlan publikációja jelent meg itthon és külföldön is. Engedtessek meg annyi részrehajlás részemről, hogy a publikációk sokaságából a már említetteken kívül, még egyet kiemeljek. 1981-ben jelent meg számos korábbi iparpolitikai elemzés, tanulmány, cikk esszenciájaként Román Zoltán *Iparpolitika* című kötete, amely minden további magyarországi iparpolitikai elemzés, kutatás során megkerülhetetlen forrásmunkát jelentett. Jól tudjuk, hogy az iparpolitika megítélése, akár mint tudományt, akár mint kormányzati gyakorlatot tekintjük, világszerte vitatott. A bírálatok szerint az iparpolitikai intervenciók megzavarják a piaci jelzéseket, de ugyanakkor azt mindenki kénytelen elismerni, hogy a piaci árak nem adnak megfelelő ösztönzést például a humán erőforrás képzéséhez vagy a strukturális átalakulást segítő beruházásokhoz. Román Zoltán azt hangsúlyozta, hogy az iparpolitikának nem az a lényege, hogy mire irányul, hanem a döntések meghozatalának a mikéntje. És ez a megközelítés ma, amikor az újraiparosítás, az iparpolitika erősítése gazdaságpolitikai célként az Európa Unió szintjén is megjelenik, úgy vélem még mindig érvényes.

Román Zoltán azonban nemcsak kutatott és publikált, hanem igen jelentős *tudományszervezési* tevékenységet is folytatott. Az MTA Ipargazdaságtani Kutatócsoportjának igazgatója 1969-től. Igazgatóságának csaknem két évtizede alatt az IKCS (majd később IVKI – Ipar- és Vállalatgazdaság-kutató Intézet) egy alapvetően provinciális és üzemszervezési irányultságú kutatócsoportból elismert, nyitott, nemzetközi kutatási véráramba kapcsolódó tudományos műhellyé vált. Az IKCS Román Zoltán irányításával 1970-ben *Ipargazdasági Szemle* címmel negyedéves folyóiratot indít, az Akadémiai Kiadónál *Ipargazdasági Értekezések* címmel sorozatot jelentet meg, kiadja *A versenyképes vállalat* című köteteket, nemzetközi és hazai konferenciákat szervez, együttműködik angol, francia, orosz kutatóhelyekkel. Közben sorozatban jelennek meg önálló tudományos kötetei is.

A magyar tudományos közéletben is számos fórumon hallatja hangját. Az MTA Ipargazdaságtani Bizottságának és a Magyar Közgazdasági Társaság Ipari szakosztályának elnökeként évtizedekig fejtette ki tevékenységét, mondhatnám ezen testületek tevékenységének meghatározója, motorja volt. Ennek elismeréseképpen ma mindkét testület *örökös tiszteletbeli elnökként* tekint rá. 1990-ben létrehozta a Magyar Kisvállalati Társaságot, amely tízéves működése során hírleveivel, kiadványaival, és nem utolsó sorban rendezvényeivel segítette a témában érdeklődők tapasztalatcseréjét. Említhetem azt a nemzetközi konferenciát például, amelyet az Európai Kisvállalati Társasággal közösen szervezett 1998-ban Budapesten. A konferencia elnöki tisztét betöltő Román Zoltán összefoglalójában olyan fontos ajánlásokat fogalmazott meg, amelyek nemcsak a magyar kis- és középvállalati szektor, de az EU számára is mérvadóak voltak és amelyek hatékonyan segítették az EU csatlakozást.

Nemzetközi szerepvállalása is elismertségét tükrözi. Többször volt az ENSZ és az UNIDO szakértője. Vezető szerepet kapott az Európai Termelékenység Szövetség elnökségében, az Európai Kisvállalati Társaság végrehajtó bizottságában. Megszámlálhatatlan nemzetközi konferencia elnökségének volt tagja illetve előadója.

Román Zoltán mindig szigorú követelményeket támasztott magával szemben és mint a kutatócsoport igazgatójának maximális teljesítményt várt el beosztottjaitól, az IKCS munkatársaitól is. S ha ezt akkoriban néha nehezményeztük is, később el kellett ismernünk, hogy az elvárások jogosak voltak. Nem ismert kompromisszumot a nyelvtanulás területén, nem tűrte a pongyola fogalmazást, megkövetelte a statisztikai eszközrendszer korrekt használatát. Felismerte, hogy nemzetközi tapasztalatok nélkül (beleértve az akkor tőkés országoknak nevezett világ tapasztalatait is) nincs esélyünk sem a kutatásban, sem a gazdaságban a felzárkózásra, így szorgalmazta az ilyen témájú publikációk olvasását, ismeretét. Segítette ugyanakkor, hogy a tudományos kutatók minél több tapasztalatcsere-lehetőséghez jussanak külföldi konferenciákon való részvétel vagy ösztöndíjas tanulmányutak révén. S mint már említettem, óriási hangsúlyt fektetett az empiria gyűjtésére és feldolgozására, bevonva így kutatásainkba számos gyakorlati szakembert is.

Román Zoltán sohasem tartotta fontosnak, hogy kutatói, tudományszervezői munkásságát a szakmán kívül hogyan értékeli. Pedig számos elismerés birtokosa. A Szocialista Magyarországért Érdemrend kitüntette. 1980-ban Akadémiai Díjat kap. 2003-ban az MTA elnöksége tudományos életműve elismeréseként Eötvös József koszorúval tünteti ki. A Magyar Közgazdasági Társaság 2005-ben Közgazdász Életműdíjjal ismerte el tevékenységét.

A mai napon csak ünneplünk s ilyenkor illik „csak a szépre” emlékezni. De azért egy mondatban hadd említsem meg, hogy természetesen Román Zoltánnak is szembe kellett néznie azokkal a nehezen érthető fejleményekkel, amelyek az akadémiai intézethálózat „konszolidációjának” örve alatt az IKCS majd az IVKI számára bizonytalan éveket, majd beolvasztást és lényegében megszűnést jelentettek. Ezzel ugyanúgy nem értett egyet, mint például azzal, hogy tudományterületünknek már nincs szakmai folyóirata.

Befejezésül szeretnék idézni egy interjúból, amelyet Román Zoltánnal a HVG készített, még 1988-ban. „Mi az Ön szenvedélye?” kérdezték az újságírók, s a válasz: „a termelékenységgel kapcsolatos kutatások!” Úgy gondolom, hogy a hivatás és a passzió ilyen mértékű egybeesése tette lehetővé, hogy Román Zoltán egész tudományos munkássága sikerekkel szegélyezett.

Kedves Zoltán, köszönjük és nagyon jó egészséget kívánunk a következő évtizedekre!

KÁLLAY LÁSZLÓ

VÁLLALAT, VÁLLALKOZÁS, VÁLLALKOZÓ

A Román Zoltán 90. születésnapja alkalmából (eddig) munkásságát méltató konferencia első szekciójában *Botos Balázs* és *Szerb László* alapos, szakértő áttekintést adtak az ünnepelt kutatásainak nagy szakaszairól, a statisztikai, az ipargazdasági és vállalati szakterületről, illetve a kis- és középvállalatokkal foglalkozás időszakáról. És itt már rögtön észre is vehetjük, hogy az utolsó témakör megnevezése „kis- és középvállalkozásokként” is szerepel a hazai publikációkban és szóbeli kommunikációban. Román Zoltán több publikációjában, és nyilvános fórumokon is javasolta,

hogy különböztessük meg egymástól a *vállalat* és a *vállalkozás* fogalmát, szorgalmazva egyben a témával foglalkozó kiadványok, statisztikák, tanulmányok egységes szóhasználatát. A piactudományokban a kis és közepméretű gazdálkodó egységek bonyolult ökoszisztémát alkotnak, amelyben a szervezeti határok, a teljesítmények, az erőforrások allokációja nem mindig azonosíthatók egyértelműen, miközben a kutatóktól, elemzőktől sokan azt várják, hogy ezt az összetett rendszert rendezett halmazként mutassák meg.

Lássuk, mennyire könnyű, vagy nehéz eleget tenni az alapfogalmak következetes használatával kapcsolatos elvárásnak. Ha a *kkv* rövidítést „kis- és középvállalatoknak” értjük, és a vállalati *szervezet* lesz a megfigyelés tárgya, hamar beleütközünk abba a problémába, hogy ebben az értelmezésben nem szerepelhetnek az egyéni vállalkozók, mert nekik nincs vállalati szervezetük. Az egyéni cég fogalma létezik ugyan, de az egyéni vállalkozók túlnyomó többsége nem választja ezt a szervezeti megoldást. Ha pedig eltekintünk ettől, akkor az egyik terminológiai problémát egy másikra cseréljük fel. Hasonló problémát vetne fel, ha a szövetkezeteket vállalatként értelmeznénk.

A konferencián *Papanek Gábor* említette, hogy Román Zoltán már a hatvanas-hetvenes években szorgalmazta: „tanuljunk külföldről”. Mielőtt tovább keresnénk a megoldást, érdemes megfogadni ezt a tanácsot, már csak azért is, mert a kilencvenes évek elejétől kibontakozó piactudomány jelenségeinek leírására sokszor a külföldi, főleg angol terminológia magyarított kifejezéseit használjuk.

A kérdéses gazdálkodói kört az angol nyelvű irodalom „small and medium sized enterprises” kifejezéssel jelöli, beleértve az összes lehetséges jogi formát, köztük az *egyéni vállalkozókat* (sole proprietorship) is, összhangban az Európai Bizottság ajánlott definíciójával, amely bármilyen szervezeti és jogi formát vállalkozásnak tekint, az „entitás” kifejezést használva, hogy ezzel is kerülje a szűkítő értelmezés veszélyét. Az angol terminológia nem teljesen következetes, a személyeket is magába foglaló halmazt olyan kifejezéssel jelöli, amely szervezetnek is érthető. Az „enterprise” szó egyik jelentése valóban vállalat, de aligha viselte volna ezt a nevet Nagy-Britannia és az Egyesült Államok flottáinak történetében összesen 22 hadihajó, valamint valóságos és képzeletbeli úrnagyok, ha nem lenne „vállalkozás”, „vállalás” értelme is. Ez utóbbi egyik szinonimája a „venture” szó, amely nem a vállalkozás szervezeti, inkább a kockázatvállalással járó vonatkozást emeli ki. Az „enterprise” szó francia közvetítéssel a késő latinból került az angol nyelvbe, „interprehendere” (röviden *prehendere*) azaz *megfogni*, *megragadni* jelentésből átalakulva. A következő ábrán az is látható, hogy a szó „vállalkozás” értelemben már akkor használatos volt az angol nyelvben, amikor a vállalat fogalma még nem létezett. A homonimák használata, úgy tűnik, az angol nyelvű irodalomtól sem áll távol.

Az „enterprise” szó etimológiája az angol nyelvben

A komplikációk azonban folytatódnak. Érdekes módon ugyanez a latin eredetű kifejezés más formákban is megpróbált az angol szókincs részévé válni, és bár a XVI. századi kísérletek nem voltak eredményesek, 1852-től „entrepreneur” formában, „vállalkozó” jelentéssel kezdett terjedni. Az „entrepreneurship” kifejezést azonban a szótárak nagy része nem javasolja egyszerűen „vállalkozás”-ként fordítani, inkább „vállalkozói szellem”-nek, vagy „vállalkozói tevékenység”-nek.

Bizonyos összefüggésekben, az amerikai szóhasználatban pedig különösen gyakran a „small business” kifejezést is használják a szóban forgó gazdálkodói kör leírására, kevésbé formálisan közelítve meg a kérdést.

A magyar szóhasználat problémái részben fordítási nehézségekből adódnak. Egyrészt használnunk kell egy olyan gyűjtőkategóriát, amelynek angol megfelelője is kompromisszumot tükröz, így a szó szerinti fordítása sem lenne tökéletes megoldás, másrészt ugyanennek a szónak más jelentései is vannak. Továbbá a magyar vállalkozás szónak legalább négy gyakran használt megfelelője van az angol nyelvben (enterprise, entrepreneurship, venture, business). És ne felejtjük el azt sem, hogy a vállalkozás fogalmának a mai napig nincs általánosan elfogadott, közmegegyezésre épülő meghatározása.

De valóban zavart okoz-e, ha a kis- és középvállalkozások kifejezéssel írjuk le a gazdasági szereplők kérdéses halmazát? A *vállalkozás* szó gyűjtőkategóriaként való használata a kis- és közepes gazdasági egységek meghatározására nem jelenti azt, hogy feladnánk ennek a szónak az elvontabb értelmezését, és ne törekedhetnénk arra, hogy a gazdálkodókat megkülönböztessük a *vállalkozói szellem*, *attitűd* fogalmától. Tekintettel arra, hogy az „entrepreneurship”-re nincs önálló szavunk, a „vállalkozás” szót tekinthetjük homonimának, gondosan ügyelve arra, hogy mindig tegyük világossá, melyik értelmét használjuk éppen.

A szakmailag megalapozott, jól definiált fogalmak használata továbbra is fontos. Érdemes meggondolni, hogy a vállalkozások változó világában milyen fontos folyamatok jelenségek vannak, amelyek a differenciált terminológia használata nélkül aligha értetők meg.

Amikor statisztikai elemzéseket készítünk a kis- és középvállalkozásokról, tudnunk kell, hogy a megfigyelt egységek számos jellemzőjét nem tudjuk pontosan leírni. Álljon itt csak két példa arról, hogy alapvető fogalmakat sem tudunk pontosan mérni. A kkv-szektorban foglalkoztatottak számára csak becslést tudunk adni, hiszen nehéz elkülöníteni a munkajövedelmet a tőkejövedelemtől, és a tényleges munkaidőt sem tudjuk pontosan meghatározni. A kkv-k egy részénél a jövedelemtermeléshez használt tőke mértéke nem állapítható meg. Az egyéni vállalkozók nem tartják nyilván ezt az adatot, és legkisebb cégek egy részénél feltételezhetjük, hogy a személyes és a vállalkozói vagyon nem különül el egyértelműen. Ezekben az esetekben a vállalat és a vállalkozói tevékenység határai nem esnek pontosan egybe, emiatt az adatok értelmezése különös gondot igényel.

Egy másik ilyen jelenség a *nyitott innováció*, ami definíció szerint azt jelenti, hogy az innovációs folyamat átlépi a vállalat szervezeti kereteit. Ahhoz, hogy megértsük ennek jelentőségét, különösen fontos megkülönböztetni a vállalatot (vállalkozást) mint *szervezetet*, és a *vállalkozás folyamatát*. Napjainkban egyre több innovációs vállalkozás valósul meg egynél több vállalat szervezeti keretei között, bonyolult, közvetett üzleti modellek alkalmazásával. Sokkal jobban megérthetjük ezt a

folyamatot, ha a vállalkozás absztrakt fogalmát használjuk, és próbáljuk szervezeti kerek közé szorítani az onnan kitörni igyekvő folyamatokat.

Végül napjaink sokat emlegetett témája a *start-up* vállalkozások születése és fejlődése többszörösen is felveti megfelelő fogalomhasználat kérdését. Miközben sorra születnek a start-up fogalom definíciói, úgy tűnik, kezdjük elfelejteni, hogy ez a kifejezés eredetileg nemes egyszerűséggel *induló vállalkozást* jelentett, és csak a tudásintenzív, vagy technológiaintenzív jelzőkkel kiegészítve vonatkozott arra a vállalkozói körre, amelyet ma értünk a szó alatt. Az is érdekes, hogy miért tartjuk meg egy ilyen egyszerű kifejezés angol változatát, ahelyett, hogy magyarra fordítanánk. Talán ez is a fogalom bizonytalanságát mutatja. A start-upok fejlődése komplex probléma, korai szakaszukban általában nem vállalatok, de már nagyon is látszik rajtuk, hogy vállalkozásként működnek, tehát az ő esetükben sem elég vállalatokat elemezni, kutatni.

A start-up világ másik gyakran használt kifejezése, az *ökoszisztéma* önmagában is kifejezi, hogy mennyire fontos a vállalat mellett a vállalkozás fogalmát is használni, méghozzá tág értelemben. Amit ma sikeres vállalatnak látunk, az valaha barátok, kollégák, évfolyamtársak informális együttműködése volt, magában hordva a vállalkozás csíráját. Sikeres versenyképes vállalat csak vállalkozó szellemű ökoszisztémából fejlődhet ki.

Ma is aktuális tehát a feladat: értsük meg jobban, hogyan működik a vállalat, és mi teszi sikeressé a vállalkozást! Tanuljunk külföldről, de soha ne hagyjuk el a forráskritikát! Hadd köszöntsem ezekkel a gondolatokkal a máig jó egészségnek örvendő, a magyar vállalat- és vállalkozáskutatásnak sokat adó Román Zoltánt!

IRODALOM

- Chesbrough, H. W. (2003): *Open Innovation*. Boston, Massachusetts: Harvard Business School Press.
- Commission, E. (2003): Commission Recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises. 2003/361/EC.
- Kállay L. & Imreh S. (2004). *A kis- és középvállalkozás-fejlesztés gazdaságtana*. Budapest: Aula
- Román Z. (1990): *The size of the small-firm sector in Hungary*. Springer.
- Román Z. (1998): Az EU-csatlakozás és a kis-és középvállalati szektor. *Közgazdasági Szemle*, 45. évf., 1. sz., 69–83. o.
- Román Z. (2002): A kis-és középvállalatok a magyar gazdaságban. *Statisztikai Szemle*, 80. évf., 8. sz., 752–768. o.
- Román Z. (2002): *Small and Medium-sized Enterprises in the Hungarian Economy-State of Affairs and International Comparison*. Budapest: Central Statistical Office.
- Román Z. (2006): *A kis- és középvállalatok és a vállalkozási készség*. Budapest: KSH.
- Román Z. (2009) A vállalkozás mérése és magyarországi helyzete. *Statisztikai Szemle*, 87. évf., 6. sz., 575–593. o.

**HOÓS JÁNOS
1938–2014**

Fájdalmas és nehéz teher egy közeli baráttól végső búcsút venni és kényszerűen lezárni egy immáron hatvan éve tartó barátságot. Igaz szavakat találni ahhoz, hogy a barátomat, szakmatársamat, kollégámat érdemei szerint méltassam, mégpedig úgy, hogy elkerüljem a túlzásoknak még a látszatát is. De úgy érzem, hogy méltatnom kell életművét, mert ezzel tartozom neki, tartozom a családjának, s mindazoknak, akik tisztelték, szerették őt.

Először 1957 februárjában találkoztunk. A következő négy évben a Közgázon csoporttársak, a Veres Pálné utcai diákotthonban szobatársak, ágyszomszédok, majd ezután kollégák voltunk, s kezdettől barátok lettünk. Barátok egyszerűen abban az értelemben, hogy két ember között kölcsönös szimpátia, tisztelet és őszinte bizalom alakul ki. Nem úgy voltunk barátok, hogy később sűrű rendszerességgel összejártunk volna, vagy hogy születésnapjainkat együtt ünnepeltük volna. Hoós Jancsi abban az egyszerű értelemben volt barátom, hogy véleménye számomra mindig fontos volt, mindig nagyra értékeltem azt, amit tett, s tudtam, hogy azon kevesek közé tartozik, akinek, ha bajba kerülök, együttérzésére és segítségére mindig bízton számíthatok.

Életünk, karrierünk alakulása sok mindenben múlik. Múlik a szüleinken, s ez édesanyjával így volt Jancsi esetében is, de múlik a tanárainkon, a szerencsénken, nem utolsó sorban a barátokon, a baráti közösségeken. Nekem, de Jancsinak is, abban a különleges szerencsében volt részünk, hogy egyetemi éveinket egy olyan közösségben tölthettük, aminek ösztönző hatása egész életünk alakulása szempontjából meghatározó volt. Akkor ezt általános szaknak nevezték, s ennek magját nekünk mindenképpen a Veres Pálné utcai kollégium második emeleti szobája képezte. Ebben a szobában többen is megfordultak, de voltunk hatan, akik között a barátság a mai napig kitartott. Még valamikor hallgató korunkban a kínai kulturális „forradalom” szóhasználatát – nem kevés iróniával – idézve elneveztük magunkat „kommunának”. Ez a szoros baráti összetartás kinyilvánítását jelentette, és soha sem gondoltunk arra, hogy ennek bármilyen ideológiai színezete vagy programja is lenne. A „kommunatagok” közül Masa Sanyi már régen elment közülünk, most fájó szívvel Hoós Jancsitol kell búcsúznunk. Itt állunk még négyen barátok, s az ötödik, az izlandi Hjalti, aki otthonról küldte el búcsúztató szavait.

Azt hiszem, nem túlzok, hogy Hoós Jancsi ennek a közösségnek kezdettől vezéregyénisége volt. Vezéregyénisége a szó nemes értelmében. Soha nem akart főnök lenni. Egy ilyen közösségben ezt a szerepet ki kell érdemelni, s ezt Jancsi el is érte. Kívívta szorgalmával, tudásával, tisztességével és teljesítményével.

Hoós János nem egyszerűen vezéregyéniség volt, hanem olyan ember, aki képes a közösség számára mintákat és normát adni. Számunkra mindig orientációs forrás volt, olyan „központi tag”, aki felé a poharainkat emeltük. Úgy érzem, hogy köszönni valóm személyesen ezekben az összefüggésekben nekem is van.

Pályája gyorsan ívelt felfelé, először oktatóként maradt a Tervgazdasági Tanszéken, majd hamarosan egyre fontosabb vezető és irányító pozíciókba lépett. Azok közé tartozott, ilyenek különösen az 1970-es évektől már sokan voltak, akik karrier-

jüket nem politikai álláspontjuknak vagy helyezkedésüknek, hanem mindenek előtt szakmai teljesítményüknek köszönhették. Ő egyszerűen annak, hogy kitűnő szakember volt, a magyar gazdaság kiemelkedő szintű értője, elemzője és később különböző fontos posztokon felelős vezető személyisége. Hoós János meggyőződését mindig következetesen megvalló, nagyszerű és sikeres szakember volt, építő és alkotó elme, aki minden munkahelyén sikeresen állta meg a helyét. Mentés volt a hiúságtól, valóban puritán, a munkáját megszállottan szerető ember.

S talán nem érdektelen hangsúlyozni, hogy azok közé tartozott, akik megértették és az adott körülmények között következetesen és eredményesen képviselték is valóságos nemzeti érdekeinket. Kezdetől világosan látta azt is, hogy ez nem lehetséges a világgazdaság és a körülöttünk lévő világ ismerete, megértése és figyelembevétele nélkül. Ezt jól tükrözi a globális kormányzásról (Global Governance) írt könyve. S azt is fontos elmondani, hogy elismerésekben, köszönetekben egyáltalán nem volt bőven része. Kell még talán egy kis idő, amíg a múlt szereplői és dolgai a tényleges összefüggéseikbe helyeződnek, s azokat érdemben tudjuk majd megítélni és értékelni.

Jancsi mindvégig hű marad alma máteréhez. A Közgázon kezdte hallgatóként, majd folytatta oktatóként, és 1990 után oda vonult vissza. Nem kívánt részt venni a vagyon- és hatalomszerző tülekedésben. Erejét, idejét, a megszerzett gazdag tapasztalatait az oktatásnak és a kutatásnak szentelte. S most sem siker nélkül. Úgy gondolom, hogy a végső búcsú pillanatában itt van a helye annak, hogy mint az egyetem volt rektora, az egyetemért végzett munkájáért is köszönetet mondjak.

Kedves barátunk, Hoós Jancsi, nyugodjál békében!
(*Elhangzott 2014. május 30-án*)

PALÁNKAI TIBOR

Tisztelt gyászoló család és gyülekezet!

Minden jelenlévő – de itt a sírodnál, végső nyughelyednél ma megjelenni nem tudó barátaid és tisztelőid nevében is – búcsúzom tőled, Hoós Jancsi.

„Jancsi”, mert mi a tanszéken, a gazdaságpolitikai osztályon, a tervhivatalban, de a kormányban is így szólítottunk és egymás között is így neveztünk téged. Ez a „János helyett Jancsi” megszólítás kifejezte megbecsülésünket, tiszteletünket és szeretetünket irántad, és ezt te barátságoddal viszonzotad mindnyájunk felé.

Igaz jó barátod, Palánkai Tibor akadémikus búcsúztató mondataihoz nincs mit hozzátennem, csak azt az érzést szeretném én is kifejezni, amire ő is utalt: váratlan távozásod nagy űrt hagy szívünkben és nagyon fog hiányozni, hogy többé már nem kérdezhajtuk egymástól, „a Jancsi hol van?” És nem fogjuk hallani többé jellegzetes kezdő mondatodat sem az üdvözlő kézfogásnál: „na mi van öreg, hogy vagy?”

Én két emlék felidézésével szeretnék tőled búcsúzni.

Az első a hetvenes évek közepén történt, amikor te már jó pár éve a gazdaságpolitikai osztályon dolgoztál, én pedig fiatal, kezdő tanársegédként azt a tárgyat szeminarizáltam, aminek a fő előadásait te tartottad. És egyszer csak jött a telefon tőled:

váratlanul közbejött egy fontos megbeszélés és arra kértél, ugorjak be helyetted az előadást megtartani.

Kapálóztam a felkérés ellen, fiatalnak és felkészületlennek éreztem magamat a feladatra, de te meggyőztél: „Öreg hallgass rám: egyszer mindenkinek el kell kezdeni a mély vízben való úszást is!”

Örökké hálás maradok neked ezért a tanácsért, mert mint később megtapasztaltam: csak így, a kihívásokat vállalva, minden tudásunkat beleadva léphetünk előre és válhatunk teljesebb, értékeesebb emberré.

A másik emlékem 2000 őszéhez kötődik, miután közel tíz évnyi távollét után Londonból hazajöttem és ismét rendszeresen találkoztunk egy-egy baráti összejövetel keretében. Érdeklődtél terveim felől és amikor a politikába történő esetleges visszatérésemet említettem, féltően óvtál, mondván: „Vigyázz, mert ez nem az az ország, amit te tíz évvel ezelőtt ismertél. Mi a rendszerváltozás előkészítésében és megalapozásában megtettünk minden tőlünk telhetőt. Hogy ilyen lett az ország, nem rajtunk múlt. Hallgass rám – mondtad – van élet a politikán kívül is.” És ebben megint csak igazad volt. Ennek igazságát te magad bizonyítottad azzal, hogy politikai és kormányzati szerepvállalásod után, visszatérve arra az egyetemre, ahonnan pályádon elindultál, értékes, nemzetközileg is elismert tudományos és oktatói munkát végeztél, amit számos könyv, tanulmány és cikk fémjelez.

A halál ennek a küzdelmes és tartalmas életpályának vetett véget.

Most végső búcsút intünk neked, Jancsi; az igaz, őszinte és szerény embernek, a mindnyájunk által becsült és szeretett kiváló barátnak és kollégának.

Mi, hátramaradottak, szívünkben emlékedet megőrizzük, drága barátunk. Nyugodj békében.

(Elhangzott 2014. május 30-án)

NÉMETH MIKLÓS

TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI KONFERENCIA 2014.

DÍJAZOTT DOLGOZATOK

KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR II.

GAZDASÁGPOLITIKA SZEKCIÓ

I. díj	B. Kis Anna	„Már a királynő fejét is” – gondolatok a 2013-as brit postaprivatizáció kapcsán
II. díj	Litter Katalin	Hazai whistleblowing: ütközik a jogalkotási szándék és a vállalati gyakorlat? A vállalati visszaélés-bejelentő rendszerek törvényének alkalmazhatósága
III. díj	Boros Dorottya	Az oktatás hatásainak mikro- és makroszintű vizsgálata

JÖVŐKUTATÁS SZEKCIÓ

I. díj	Havasi Fatime, Kovács László, Petrasitz Eszter, Sánta Sándor	Az okos energiagazdálkodás jövője
	Pukli Nóra, Soróczki-Pintér Tibor, Szabó Kristóf	Küszöbön az okos közlekedés?

KÖZGAZDÁLKODÁS ÉS KÖZPOLITIKA SZEKCIÓ

I. díj	Holle Alexandra, Rucz Edit Zsófia	Feltételes készpénztranszferek. Megoldás a roma diákok alacsony oktatási részvételére?
II. díj	Papp Dorottya, Pölöskei Péter	Rendszerváltás a kultúrafinanszírozásban? – avagy a Magyar Művészeti Akadémia felemelkedése